

СУТНІСТЬ СОБІВАРТОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗНИЖЕННЯ

SATISFACTION OF COST PRICE AND WAYS OF ITS REDUCTION

У статті розглянуто сутність собівартості та особливості її трактування з різних поглядів науковців. Вивчення підходів до розуміння її сутності надзвичайно важливе для дослідження проблем формування та пошуку шляхів зниження собівартості в діяльності підприємств різних форм власності. Собівартість як економічна категорія перебуває у постійному взаємозв'язку з показниками ефективності виробництва. Разом із терміном «собівартість» використовують «витрати» та «затрати», тому необхідно заздалегідь визначати, які витрати і для яких цілей використовуються. Всі витрати на виготовлення продукції, товару чи послуги включено до її собівартості. Тому собівартість – комплексний показник, у якому відображені більшість напрямів розвитку підприємства. Для зниження собівартості продукції, товарів чи послуг підприємство формує заходи зі зниження витрат. Джерелом зниження собівартості продукції є облік витрат. Більшість підприємств для зниження собівартості збільшують продуктивність праці. Підвищення продуктивності праці приводить до оптимального використання ресурсів, збільшення обсягу виготовленої продукції, послуг, що і приводить до зниження собівартості шляхом економії витрат.

Ключові слова: собівартість, витрати, облік витрат, ефективна діяльність, оптимізація, шляхи зниження.

В статті рассмотрена сущность себестоимости и особенности ее трактовка с раз-

ных точек зрения ученых. Изучение подходов к пониманию ее сущности чрезвычайно важно для исследования проблем формирования и поиска путей снижения себестоимости в деятельности предприятий различных форм собственности. Себестоимость как экономическая категория находится в постоянной взаимосвязи с показателями эффективности производства. Вместе с термином «себестоимость» используют «расходы» и «затраты», поэтому необходимо заранее определять, какие расходы и для каких целей используются. Все расходы на изготовление продукции, товара или услуги включены в ее себестоимость. Поэтому себестоимость является комплексным показателем, в котором отражены большинство направлений развития предприятия. Для снижения себестоимости продукции, товаров или услуг предприятие формирует меры по снижению затрат. Источником снижения себестоимости продукции является учет затрат. Большинство предприятий для снижения себестоимости увеличивают производительность труда. Повышение производительности труда приводит к оптимальному использованию ресурсов, увеличению объема произведенной продукции, услуг, что и приводит к снижению себестоимости путем экономии затрат.

Ключевые слова: себестоимость, затраты, учет затрат, эффективная деятельность, оптимизация, пути снижения.

УДК 338.512

Коваленко Н.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
повітряного транспорту
Національний авіаційний університет

Євтушок Н.В.

студент
Національний авіаційний університет

The article considers the essence of cost, and the features of its interpretation from different perspectives of scientists. The study of approaches to understanding its essence is extremely important for the study of the problems of the formation and the search for ways to reduce the cost of enterprises in various forms of ownership. Cost as an economic category is in constant interconnection with the indicators of production efficiency. Together with the term "cost", "costs" and "costs" are used, so it is necessary to determine in advance what costs and for what purposes are used. All expenses for the manufacture of products, goods or services are included in its cost. Therefore, cost is a complex indicator, which reflects most of the directions of enterprise development. To reduce the cost of products, goods or services, the enterprise forms measures to reduce costs. In conditions of market transformations, not so much the character as the processes themselves of the formation of the cost of production, services, which serves as the main indicator of the efficiency of the use of enterprise resources. Cost indicates the expediency of investing efforts to produce products, in the future perspective of their economies or overconsumption. Therefore, the question of determining the essence of the cost of enterprises, classification and the search for and implementation of measures to reduce its level need to be continuously studied, because of this depend on the level of competitiveness of the enterprise, industry, country. Research on the formation of the cost must be collected, accumulated, analyzed and used in order to determine its effectiveness and the subsequent impact on the activities of the enterprise. Consequently, the basis for establishing a reasonable price for goods, services is an analysis of the cost of manufacturing or production, and information about the formation of cost is repulsion for forecasting and the adoption of effective management decisions. The source of cost reduction is cost accounting. Most enterprises, first of all, to reduce the cost increase productivity. Increasing labor productivity leads to optimal use of resources, an increase in the volume of manufactured products, services which leads to a reduction in cost by saving costs. Reducing the cost of energy, fuel, materials is relevant for material-intensive enterprises. Reducing their size is due to the replacement of cheaper materials, reduced shipping costs and improved valuation. The reduction of management and maintenance costs is achieved by reducing administrative staff by introducing effective management, production management and advanced technology management techniques. Cost savings on sales activity are achieved through compliance with the discipline of labor and the rhythm of production. The most effective way to reduce the cost of production is benchmarking.

Key words: cost, costs, cost accounting, effective activity, optimization, ways of reduction.

Постановка проблеми. Основною метою функціонування підприємств різних форм власності є забезпечення їх ефективного розвитку. Цього можливо досягти за постійного аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства та реалізації вчасних заходів щодо підвищення рівня економічної ефективності господарювання. Собівартість продукції/послуг є одним із показників, на яких ґрунтуються всі прояви результативної діяльності підприємства: рівень виробничого процесу, його технічна озбро-

єність, продуктивність праці персоналу, рівень конкурентоспроможності продукції, товару чи послуги тощо. В умовах ринкових трансформацій змінюється не стільки характер, скільки самі процеси формування собівартості продукції, послуг, яка виступає основним показником ефективності використання ресурсів підприємства. Собівартість вказує на доцільність вкладення зусиль для виробництва продукції, на подальшу перспективу їх економії чи перевитрат. Тому питання визначення сутності собівартості продукції підприємств,

класифікації та пошуку і реалізації заходів щодо зниження її рівня потребують постійного вивчення, оскільки від цього залежать рівень конкурентоспроможності підприємства, галузі, країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Найбільш ґрунтовні дослідження собівартості зроблені як вітчизняними, так і закордонними науковцями, такими як А. Шеремет, А. Аксененко, В. Новодворський, В. Сопко, В. Завгородній, Дж. Фостер, Й. Мацкевічус, І. Комісарова, Л. Лозовський, М. Жовнірова, Ф. Бутинець та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення трактувань поняття «собівартість» та пошук шляхів її зниження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Визначення сутності та особливості собівартості дає змогу зрозуміти дохідність окремих видів товарів, послуг для різних галузей економіки. Сутність економічної категорії «собівартість» дослідники не вважають надто складною в тлумаченні. Головний її зміст визначають як «суму всіх витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції». А оскільки в категорію «витрати» включаються різні за природою ресурси, то собівартість має складну елементну структуру (сировина, енергія, заробітна плата та інше). Всі ці ресурси в собівартості представлені у вартісному вимірі. Як ключова (центральна) ресурсно-витратна категорія собівартість пов'язана зі всіма елементами і процесами багатовимірного і багатовекторного характеру діяльності підприємства. З цих позицій собівартість визначають як інтегральний показник діяльності, комплексний показник суми витрат, показник ефективної (або збиткової) роботи, бережливості, раціональності. Це й показник якості системи управління та прийняття рішень. Як одна з базових економічних категорій собівартість становить «половину» бінарної моделі «витрати – результат», або моделі «витрати – випуск», за термінологією дослідження міжпродуктового балансу, запропонованого В.В. Леонтьєвим [3].

Вчений В.Г. Андрійчук трактує собівартість як «економічну категорію, що являє собою відокремлену частину вартості». Основу цієї категорії становлять вартість спожитих засобів виробництва і вартість необхідного продукту. В конкретно економічному розумінні собівартість – це грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг). К.М. Радченко [6] під собівартістю розуміє «суму всіх явних витрат, пов'язаних не тільки з простим відтворенням, а й з отриманням підприємницького доходу». Собівартість у Н. Ткаченка – це «грошовий вираз безпосередніх затрат підприємства, пов'язаних із виробництвом продукції, виконанням робіт та наданням послуг». Л. Нападовська визначає собівартість продукції як «втлені всі затрати на виробництво і реалізацію продукції, тому вона показує,

наскільки ефективно на підприємстві використовуються всі види ресурсів». Науковці Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик [1] надають своє бачення собівартості продукції: «сукупність поточних витрат, яких зазнає підприємство на виробництво та реалізацію продукції у грошовій формі, які показують, що витрачає конкретне підприємство на виробництво та реалізацію одиниці продукції». О.В. Лишиленко розглядає собівартість продукції як «грошове вираження затрат на її виробництво». Вона є також і якісним показником, який відображає ступінь організації виробничого процесу й ефективність діяльності підприємства загалом. В.М. Панасюк [5] трактує її як «центральний об'єкт управління і якісний показник, який характеризує ефективність діяльності підприємства».

Як видно з наведеного, з часом погляди науковців на сутність поняття «собівартість» змінювалися – від «економічної категорії» до «центрального об'єкту управління».

Вивчення підходів до розуміння її сутності надзвичайно важливе для дослідження проблем формування та пошуку шляхів зниження останньої в діяльності підприємства.

Собівартість як економічна категорія перебуває у постійному взаємозв'язку з показниками ефективності виробництва. Вона відбиває більшу частину формування вартості продукції та кінцевої ціни для споживача і залежить від тенденції зміни умов виробництва продукції. На рівень витрат впливають чинники зовнішнього середовища, а особливо науково-технічний прогрес, що відображений на підприємстві техніко-економічними факторами виробництва. Цей вплив залежить від змін у технології, техніці, організації та структурі виробництва, якості продукції, величини витрат на її виробництво. Від вчасного та правильного визначення собівартості продукції та послуг, що виготовляє підприємство, прямо пропорційно залежить своєчасність і ефективність управлінських рішень, правильність визначення напрямів подальшого розвитку підприємства. Від того, наскільки правильно обґрунтовано сформована собівартість продукції, робіт та послуг та визначено оподатковуваний прибуток, залежить фінансово-економічний стан підприємства.

Н. Грицак [2, с. 142], розглядаючи витрати, дотримується думки щодо доцільності розподілу в змістовному значенні поняття «витрати», «затрати», «собівартість», виходячи з процесу виробництва. Раціональним є вважати затратами використання ресурсів у процесі їх перетворення в продукт, «витратами» – всі затрати до моменту продажу продукту (товару), а «собівартістю» – витрати з урахуванням грошової (вартісної) оцінки всіх ресурсів до часу реалізації, тобто собівартість включає витрати технологічних (виробничих) перетворень і транзакційних витрат.

Але собівартість має більш складну природу, ніж витрати, оскільки в ній відображається, з одного боку продуктова ціль (готова продукція), з іншого – економічно-організаційна, тобто сама діяльність – витрати на виробництво, підготовку виробництва, запаси, незавершене виробництво, маркетингові дослідження та інше. На цих засадах одні витрати включаються в собівартість продукції, послуги, інші – не включаються.

В економічній літературі та на практиці разом із терміном «витрати», «затрати» використовують «собівартість» (технологічна, виробнича, повна собівартість готової продукції, повна собівартість реалізованої продукції). При цьому даються різні тлумачення й уточнення кожного поняття, тому постійно необхідно підкреслювати, які саме витрати визначаються і для яких цілей аналізу й управління.

Розглядаючи витрати в аспекті виробничої собівартості, зауважимо, що в них відображені усі напрями господарської діяльності підприємств, їх переваги та недоліки. Рівень собівартості продукції взаємопов'язаний із обсягом та якістю, фондом робочого часу, матеріалів, устаткування, сировини, витратами на оплату праці та ін. Конкурентоспроможні підприємства завжди планують щорічне зниження собівартості продукції чи послуги з урахуванням тенденцій розвитку ринку, економіки. Але зрозуміло, що собівартість як економічна категорія втрачає своє значення, постійне та поступове зниження витрат на виробництво продукції є як метою, так і ціллю діяльності підприємства, оскільки при цьому задовольняються потреби як реальних, так і потенційних споживачів, і, як наслідок, зростає прибуток, що є джерелом для подальшого розвитку різних напрямів діяльності підприємства.

Всі витрати на виготовлення продукції, товару чи послуги включено до її собівартості. Тому собівартість – комплексний показник, в якому відображені більшість напрямів розвитку підприємства.

Собівартість продукції, робіт та послуг – це виражені у грошовій формі поточні витрати підприємств, які безпосередньо пов'язані з підготовкою та здійсненням процесу виробництва продукції чи надання послуги, що забезпечують потреби споживачів.

Для зниження собівартості продукції, товарів чи послуг підприємство формує заходи зі зниження витрат.

Пошук заходів зі зниження витрат підприємство може здійснювати в різних напрямках, виділимо основні: аналіз витрат, витрат; обов'язкове дотримання норм виробничих витрат на основі технологічного обґрунтування розрахунків; планування собівартості виробництва продукції чи послуги кожного елементу діяльності з урахуванням всіх відділів, які впливають на її розмір; мотивації персоналу, що пов'язано із завданням зі зниження витрат; мотиви для стимулювання праці на основі

прямо пропорційного взаємозв'язку розрахунком; запровадження інновацій на різних рівнях та етапах діяльності підприємства.

Дослідження щодо формування собівартості має збиратися, накопичуватися, аналізуватися і використовуватися з метою визначення її ефективності та подальшого впливу на діяльність підприємства. Отже, основою для встановлення обґрунтованої ціни на товари, послуги є аналіз витрат на виготовлення чи виробництво, а інформація про формування собівартості є основою для прогнозу та прийняття ефективних управлінських рішень.

Т. Маренич [4] звертає увагу, що перехід на ринкові засади господарювання передбачає комплекс заходів, спрямованих на підвищення рентабельності всіх галузей економіки, раціональне та економічне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Як показує досвід, неточні розрахунки та неврахування всіх складових частин собівартості продукції, послуг виступають підґрунтям для прийняття неефективних управлінських рішень, що знижують результативність діяльності підприємства та не відповідає її місії та цілям.

Прибутковість підприємства за рахунок зниження собівартості визначається рівнем управління витратами, що досягається впровадженням раціональної системи управлінського обліку [39, с. 14].

Якщо виходити з того, що місцем виникнення витрат є структурні одиниці підприємства або відповідний сегмент, де споживаються виробничі ресурси і відповідно до яких організовується планування та калькуляція витрат, то для результативності діяльності потрібний постійний контроль та ефективне управління.

Оскільки на облік витрат впливають технологічні особливості, організація виробництва, структура управління підприємством, рівень спеціалізації підрозділів, система контролю за витратами, технічні параметри продукції, що виробляється, впровадження комерційного розрахунку, ступінь освоєння внутрішньогосподарського розрахунку та інноваційні рішення та ін., то номенклатура обліку витрат для підприємства є різною.

Джерелом зниження собівартості продукції є облік витрат. Більшість підприємств для зниження собівартості збільшують продуктивність праці. Підвищення продуктивності праці приводить до оптимального використання ресурсів, збільшення обсягу виготовленої продукції, послуг, що і приводить до зниження собівартості шляхом економії витрат.

Зменшення витрат на енергію, паливо, матеріали є актуальним для матеріалоємних підприємств. Зменшення розміру їх використання здійснюється завдяки заміщенню більш дешевими матеріалами, зменшенню витрат на постачання та покращенню нормування.

Скорочення витрат управління та обслуговування досягається шляхом зменшення адміні-

стративного персоналу за рахунок упровадження ефективних методів організації управління, обслуговування виробництва та прогресивної техніки.

Економія витрат на збутову діяльність досягається завдяки дотриманню дисципліни праці та ритмічності виробництва.

Найбільш ефективним шляхом зниження собівартості продукції є бенчмаркінг.

Висновки з проведеного дослідження. Проведені дослідження є підставою для суттєвих висновків, які сформульовані в такі постулати. Собівартість формується на основі обліку витрат, і якість оцінок залежить від точності визначення, повноти охоплення, а також від ранжування важливості та перспективності витрат. Ці складові частини собівартості постійно оновлюються, що зумовлено динамічним розвитком як зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування підприємства.

Дослідження собівартості є початком для формування ціни на продукцію, товар, послугу та кінцевої оцінки діяльності підприємства, що виражена у прибутковості. Під час дослідження оцінки собівартості впливає потреба у раціональному, комплексному методу управління її процесом.

Отже, завдяки побудові ефективної системи управління витратами та собівартістю підприємство підвищить конкурентоздатність продукції, товару, послуги і конкурентоспроможність підприємства.

Проблема пошуку шляхів зниження собівартості продукції потребує нової концепції управління. В основі цієї концепції: модель оптимального використання витрат, а не просто зниження цих показників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств : [підруч.]. К.: Знання, 2010. 463 с.
2. Грицак Н.Ю. Еволюція витрат як економічної категорії та необхідність її класифікації. I Международный инновационный форум Содружества независимых государств и XI международная научно-практическая конференция «Проблемы и перспективы инновационного развития экономики». Алушта. 2006. 142-144 с.

3. Леонтьев В.В. Економіка «витрати-випуск». URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.

4. Маренич Т.Г. Об'єктивна оцінка витрат як основа вдосконалення управління економікою. Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. Вип. 99. Х.: ХНТУСГ, 2010. С. 3-16.

5. Панасюк В. М. Витрати виробництва: управлінський аспект. Тернопіль: Астон, 2005. 288 с.

6. Радченко К.М. Собівартість як економічна категорія, принципи та значення її калькулювання [Електронний ресурс]. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Випуск 8 (29). Ч.4. 2011. URL: http://kapitanvova.ucoz.ua/_ld/5/525_10.pdf.

REFERENCES:

1. Gorbonos F.V. (2010) *Ekonomika pidpriemstv* [Business Economics]. Kyiv: Znannya, 463 p. (in Ukrainian).
2. Hrytsak N.Y. (2006) *Evoluciya vitrat yak ekonomichnoyi kategorii ta neobhidnist yiyi klasifikaciyi*. I Mezhdunarodnyj innovacionnyj forum Sodruzhestva nezavisimyh gosudarstv i XI mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferenciya «Problemy i perspektivy innovacionnogo razvitiya ekonomiki» [Evolution of costs as an economic category and the need for its classification. I International Innovation Forum of the Commonwealth of Independent States and the XI International Scientific and Practical Conference "Problems and Prospects for Innovative Economic Development"]. Alushta, pp. 142-144 (in Ukrainian).
3. Leontiev V.V. *Ekonomika «vitraty-vipusk»* [Cost-release economy]. [Electronic resource] Access mode: <http://en.wikipedia.org/wiki> (in Ukrainian).
4. Marenich T.G. (2010) *Ob'yektivna ocinka vitrat yak osnova vdoskonalennya upravlinnya ekonomikoyu* [Objective cost estimation as the basis for improving the management of the economy]. Harkiv: HNTUSG. pp. 3-16 (in Ukrainian).
5. Panasyuk V.M. (2005) *Vitraty virobnytva: upravlinskij aspekt* [Production costs: management aspect]. Ternopil: Aston, 288 p. (in Ukrainian).
6. Radchenko K.M. (2011) *Sobivartist yak ekonomichna kategoriya, principi ta znachennya yiyi kalkulyvannya* [Cost as an economic category, principles and values of its calculation] [Electronic resource]. Economic sciences. Access mode: http://kapitanvova.ucoz.ua/_ld/5/525_10.pdf (in Ukrainian).

Kovalenko Nataliia

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economic
National Aviation University
Yevtushok Nazarij
Student
National Aviation University

SATISFACTION OF COST PRICE AND WAYS OF ITS REDUCTION

The purpose of the article. Enterprise Economics The main purpose of the enterprise's operation of various forms of ownership is to ensure its effective development. This can be achieved by continuously analyzing the internal and external environment of the operation of the enterprise and implementing timely measures to increase the level of economic efficiency of the economy. Cost of products / services is one of the indicators, based on all the manifestations of productive activity of the enterprise: the level of production process, its technical equipment, personnel productivity, the level of competitiveness of products, goods or services, etc. In conditions of market transformations, not so much the character as the processes themselves of the formation of the cost of production, services, which serves as the main indicator of the efficiency of the use of enterprise resources.

The purpose of the study is to generalize the concepts of cost and search for ways to reduce it.

Methodology. Dialectical and abstract-logical (substantiation of theoretical generalizations and formulation of conclusions), methods of comparison, scientific abstraction, system and complex analysis.

Results. Determining the essence and features of the cost price allows you to understand the yield of certain types of goods and services for various sectors of the economy. The essence of the economic category "cost" researchers do not consider too difficult in the interpretation. Its main content is defined as "the sum of all costs of the enterprise for the production and sale of products." And since the category of "expenses" includes different nature resources, the cost has a complex element structure (raw materials, energy, wages, etc.). All these resources at cost are presented in cost terms. As the key (central) resource-cost category, the cost is associated with all the elements and processes of multidimensional and multi-vector nature of the enterprise. From these positions, the cost is defined as an integral indicator of activity, a complex indicator of the amount of costs, the indicator of effective (or loss-making) work, thrift, rationality.

Cost as an economic category is in constant interconnection with the indicators of production efficiency. It reflects most of the formation of the value of products and the final price for the consumer and depends on the trend of changing the conditions of production. The level of costs is influenced by factors of the environment, and especially the scientific and technological progress, reflected in the enterprise technical and economic factors of production. This effect depends on changes in technology, technology, organization and structure of production, product quality, and the cost of its production. The timely and correct determination of the cost of products and services produced by the enterprise directly depends on the timeliness and efficiency of managerial decisions, the correctness of determining the directions of further development of the enterprise.

Search for measures to reduce the cost of the enterprise, can be carried out in different directions, we distinguish the main: analysis of losses, costs; obligatory observance of norms of production costs on the basis of technological substantiation of settlements; Planning the cost of production of products or services for each element of activity, taking into account all departments that affect its size; personnel motivation, which in most cases is related to the task of reducing costs; motives for stimulating labor on the basis of a direct proportional relationship with the calculation; introduction of innovations at different levels and stages of enterprise activity.

The source of cost reduction is cost accounting. Most enterprises, first of all, to reduce the cost increase productivity. Increasing labor productivity leads to optimal use of resources, an increase in the volume of manufactured products, services which leads to a reduction in cost by saving costs.

Reducing the cost of energy, fuel, materials is relevant for material-intensive enterprises. Reducing their size is due to the replacement of cheaper materials, reduced shipping costs and improved valuation.

The reduction of management and maintenance costs is achieved by reducing administrative staff by introducing effective management, production management and advanced technology management techniques.

Cost savings on sales activity are achieved through compliance with the discipline of labor and the rhythm of production.

The most effective way to reduce the cost of production is benchmarking.

Practical implications to study the theoretical approaches to the management of labor resources of the enterprise and recommendations for the state sector of the economy for effective prospective development, as the driving force of the country's competitiveness.